

РОЛЬ УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Мех Лариса Михайлівна,
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри математики та економіки
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка,
Україна

Рублевська Леся Юріївна
Студентка IV курсу
Навчально-науковий Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Т.Г.Шевченка

Забезпечення продовольчої безпеки – один із пріоритетних напрямів глобального порядку денного. Вторгнення РФ в Україну посилило роль України в забезпеченні глобальної продовольчої безпеки. Блокований експорт і поставлена під загрозу поточна посівна кампанія призвели до різкого зростання цін на світовому ринку, створюючи не лише ризики підриву діяльності агропродовольчого сектору країни та національної економіки в цілому, але і передумови для голоду сотень мільйонів людей по всьому світу [1, с. 34].

Україна тривалий час позиціонується як гарант продовольчої безпеки в багатьох країнах світу завдяки традиційно потужному продовольчому експорту. Внесок України до світового продовольчого ринку у 2021 р. був еквівалентним забезпеченню харчуванням близько 400 млн. осіб [2, с. 140].

Для з'ясування, наскільки країна успішно вирішує внутрішні проблеми продовольчої безпеки, в тому числі порівняно з іншими країнами світу, використовується Індекс глобальної продовольчої безпеки (Global Food Security Index, GFSI), який дозволяє відстежити основні проблеми економічної доступності, фізичної наявності та якості продовольства країни.

Глобальний індекс продовольчої безпеки був розроблений і побудований Economist Impact і підтримується Corteva Agriscience [3].

Згідно з даними The Economist, у 2021 р. лідером рейтингу продовольчої безпеки серед 113 країн світу стала Ірландія (табл. 1).

Ірландія, Австрія, Великобританія, Фінляндія, Швейцарія, Нідерланди, Канада, Японія, Франція та США поділили першу десятку із загальним показником GFS у діапазоні 79,1-84,0 бали за індексом. Із чотирьох категорій GFSI Європейський регіон показав найкращі показники за рівнем доступності.

Таблиця 1

Індекс глобальної продовольчої безпеки (GFSI) країн у 2021 році

Рей- тинг	Країна	Загальний бал	Показники			
			Економічна доступність	Фізична доступність	Якість і безпека	Природні ресурси та стійкість
1	Ірландія	84,0	92,9	75,1	94,0	74,1
2	Австрія	81,3	90,5	75,2	91,2	65,7
3	Велика Британія	81,0	91,1	72,7	89,6	69,0
4	Фінляндія	80,9	91,7	66,2	93,8	75,1
5	Швейцарія	80,4	89,0	76,9	86,4	65,1
6	Нідерланди	79,9	89,7	73,7	92,2	61,2
7	Канада	79,8	87,6	77,7	94,5	54,4
8	Японія	79,3	90,0	75,7	83,4	61,9
9	Франція	79,1	90,3	67,0	92,1	67,5
10	США	79,1	88,7	71,0	94,3	61,3
58	Україна	62,0	73,9	51,8	71,9	49,3
113	Бурунді	34,7	24,0	33,7	45,7	44,8
-	Середній	60,9	66,7	56,7	68,0	50,8

Джерело: побудовано за даними Itract Economis

Україна у загальносвітовому рейтингу займає 58 позицію з показником GFSI 62,0% та за показниками економічної доступності продовольства, якості і безпечності харчових продуктів посідає останнє місце серед європейських країн. За іншими двома показниками, які визначають достатність національного постачання продовольства, ризику порушення поставок, дослідницький потенціал для розширення і підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва та оцінює вплив країни на зміни клімату, його схильність до природно-ресурсних ризиків та спроможність країни адаптуватися до цих ризиків, також займає останні позиції, випереджаючи Сербію і Словаччину [1, с. 38].

Але останні 10 років Україна, маючи значний аграрний потенціал, демонструє позитивну динаміку у комплексі вирішення продовольчої безпеки країни (рис. 1).

Крім того, доцільно відмітити, що Україну включено в найбільш перспективну четвірку глобальних експортерів зерна, вона стала потенційним гравцем розподілу фінансових потоків світового ринку продовольства. У 2021 р. Україна ввійшла до складу Комітету зі всесвітньої продовольчої безпеки ООН, який підпорядковується Генеральній Асамблеї ООН через економічну і соціальну Раду ООН і конференції Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО) [1, с. 39]. Уперше в історії Міжнародну зернову раду² очолив представник України – заступник міністра економіки України [4].

² International Grains Council, міжурядова організація, діяльність якої покликана сприяти розвитку і зміцненню міжнародної співпраці щодо зернових культур між країнами-експортерами та імпортерами зерна

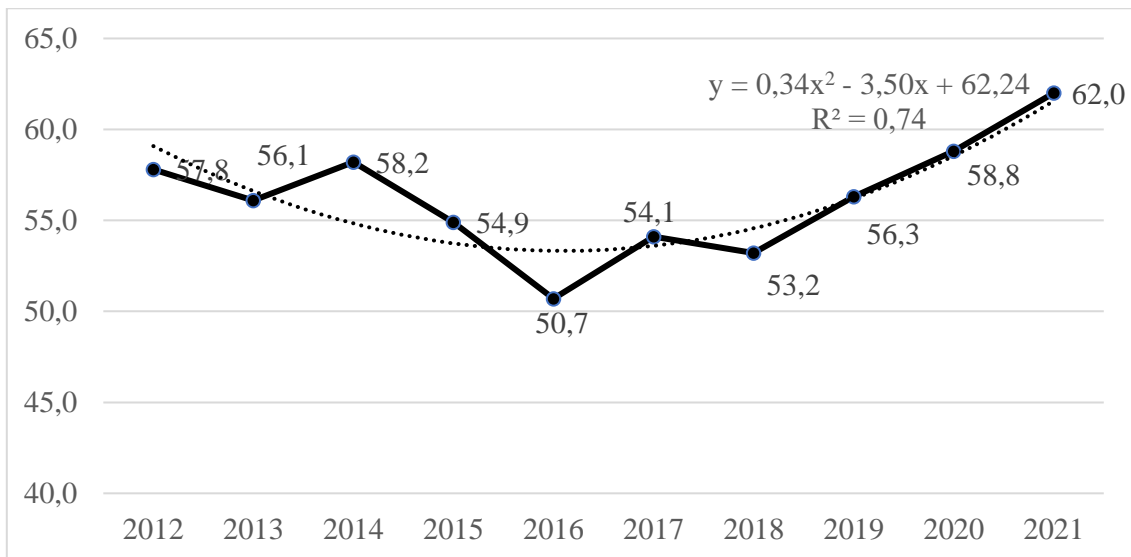

Рис. 1. Індекс глобальної продовольчої безпеки (GFSI) в Україні в 2012-2021 рр., %

Джерело: побудовано за даними Impact Economis

Україна стабільно входить до п'ятірки провідних світових експортерів зернових і зернобобових. За результатами 2020/2021 маркетингового року експорт зернових і зернобобових та продуктів їх переробки склав 44,9 млн. т. Зокрема, експортовано 16,6 млн. т пшениці, 4,2 млн. т ячменю, 18,4 тис. т жита, 23,1 млн. т кукурудзи, а також 126,9 тис. т борошна [4].

На сільське господарство припадає близько 20% ВВП (враховуючи суміжні галузі, розташовані на ланцюгу створення доданої вартості) України і більше 40% загальних доходів від експорту. Крім того, що сільське господарство є важливим сектором з точки зору ВВП і зайнятості (близько 15% від загальної чисельності населення України), сільськогосподарські виробники забезпечують місцеве населення майже 100% споживання основних сільськогосподарських культур, овочів і не менше 80% споживання м'яса [4]. Незважаючи на величезний потенціал сільськогосподарського виробництва України, війна серйозно впливає не тільки на глобальну, а й на внутрішню продовольчу безпеку, оскільки головний напрям російського вторгнення в Україну припадає саме на ті області, де вирощують більшу частину української пшениці – Харківську, Дніпропетровську, Херсонську, Запоріжську. Окрім того, бойові дії перекрили шляхи експорту зерна – басейни Азовського та Чорного морів.

Таким чином, воєнні дії, що ведуться РФ на території України, вкрай негативно вплинуть на функціонування продовольчих систем; очікуються, зокрема, такі їх наслідки:

– порушення цілісних ланцюгів постачання продукції сільського господарства та харчових продуктів (від первинного виробництва до реалізації продукції споживачеві), а також діяльності щодо створення доданої вартості в

АПК, пов'язаної із виробництвом, переробленням, розподілом, споживанням й утилізацією харчових продуктів;

– зрив посівної кампанії, що є особливо загрозливим, зважаючи на високі світові ціни на газ і, відповідно, міндобрива. Сукупно це призведе до зменшення врожайності, зборів і експорту зернових;

– ускладнений експорт української продукції на зовнішні ринки через блокування портів України з боку РФ (60 % сільськогосподарської продукції України експортується морем), що негативно вплине насамперед на країни, які залежать від імпорту харчової продукції [4].

Такі наслідки призведуть до виникнення серйозних загроз глобальній продовольчій безпеці:

– подальшого підвищення світових цін на продовольство (згідно з прогнозом ФАО від 11.03.2022, через війну в Україні світові ціни на продукти харчування та корми можуть зрости на 20 %);

– глобального стрибка інфляції, якою передусім буде вражено країни з малорозвинутою нестабільною економікою на Близькому Сході та у Північній Африці [5].

Індекс цін на продовольство ФАО у лютому 2022 р. сягнув історичного максимуму – 140,7 п., що на 5,3 п. вище, ніж його значення у січні 2022 р., і на 24,1 п. вище, ніж рівень лютого 2021 р. В березні 2022 року середнє значення індексу становило 159,3 пункту. Це на 12,6 % вище за лютневий рівень, який вже був максимальним з моменту створення індексу, і на 33,6% більше, ніж у березні 2021. Індекс цін на продовольство ФАО у жовтні 2022 року склав 135,9 пунктів, що на 0,4% менше, ніж у вересні, й на 14,9% порівняно з історичним максимумом, зафіксованим у березні 2022 р. Він залишається на 2% вищим за свій рівень у жовтні 2021 р. При цьому індекс цін на зернові ФАО протягом жовтня 2022 року зріс на 3%. Світові ціни на пшеницю зросли на 3,2%, переважно відображаючи невизначеність, пов'язану з Чорноморською зерновою ініціативою, а також перегляд у бік зниження запасів у США. Міжнародні ціни на фуражне зерно зросли на 3,5% порівняно з вереснем, при цьому ціни на кукурудзу зросли ще більше через нижчі перспективи виробництва в США та ЄС, а також посушливі умови в Аргентині та невизначеність щодо експорту з України [5].

У 2022 році, за даними ООН, до 323 млн людей у всьому світі перебуватимуть у стані «гострої продовольчої нестабільності» або перебуватимуть у групі високого ризику. А за оцінками експертів Integrated Food Security Phase Classification, цього року кількість людей у світі, яким загрожує різке скорочення харчування, буде на 25% більшою, ніж торік.

Таким чином, продовження війни РФ проти України спричинить глибокі економічні потрясіння, які впливатимуть на ліквідність агровиробників, зростання світового попиту на сільськогосподарську продукцію, скорочення продовольчого забезпечення у багатьох країнах, зростання продовольчих цін та прискорення інфляції. Тому для мінімізації виявів глобальної продовольчої кризи необхідно якнайшвидше захистити і підтримати виробництво

сільськогосподарської продукції в Україні в умовах воєнного стану, скориставшись можливостями впливу України на глобальну продовольчу політику, які вона здобула завдяки досягненню провідних позицій на світових ринках окремих видів сільськогосподарської продукції, а також активізації співпраці з міжнародними й міжурядовими організаціями, зокрема ФАО, щодо трансформації продовольчих систем.

Список літератури

1. Палапа Н.В., Дем'янюк О.С., Нагорнюк О.М. Продовольча безпека України: стан та актуальні питання сьогодення // Агроекологічний журнал. 2022. № 2. С. 34-45.
2. Онегіна В, Антощенкова В. Основи глобальної продовольчої безпеки. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2022. №1 (103). С. 140-149.
3. Global Food Security Index. URL: <https://impact.economist.com>
4. Україна та глобальна продовольча безпека в умовах війни: аналітичний огляд експертів Національного інституту стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ukrayina-ta-hlobalna-prodovolcha-bezpeka-v-umovakh-viyny>.
5. Flash appeal Ukraine, humanitarian programme cycle march – may 202 URL: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/ukraine%20flash%20appeal%202022.pdf>